

Bethlen Gábor lakodalma.

— Egy röpirat a XVII-ik századból. —

A hírlapok helyét pótoló XVII-ik századbeli röpiratok közt van egy, mely Bethlen Gábornak Brandenburgi Katalin hercegnővel tartott lakodalmát leírja. Ez a kis röpirat ¹⁾ Augsburgban jelent meg német nyelven, még abban az esztendőben, melyben az esküvő megtörtént: 1626-ban. Szerzője bizonyosan pennás embere volt a menyegzőre küldött német küldöttségek valamelyik előkelő tagjának. Maga a menyegző leírása igen érdekes és egy-egy apró részlet belőle jellemző vonást mutat Bethlen Gáborról.

A röpirat címe ez:

Umbständtliche | Relation | des Bethlehem Gabors, | mit der Chur Brandenburgischen Princessin Catharina, | zu Cascha gehaltenen Beylagers. Colophonja: Zu Augspurg, bey Georg Wellhöfer, | Brieffmahler, den Laden auff Barfusser | Brugk. ANNO 1626. A nyomtatvány végén: Gedruckt zu Augspurg bey Mattheo Langenwalter ANNO Christi 1626.

Midőn Bethlen Gábor, — úgymond a röpirat minden bevezetés nélkül — Erdély fejedelme Kassára érkezett, hogy Katalin, brandenburgi hercegnővel megtartsa lakodalmát, maga segített a termék berendezésének és más előkészítéseknek elintézésében. A folyó 1626. év február 18-án pedig megérkezett a havasalföldi követ 150 lovas kíséretében. Bethlen Gábor másnap fogadta kihallgatáson, mely alkalommal a követ átadta ajándékát is: két termetes, szépen és értékesen díszített lovat.

Ugyane hónap 22-ikén több lengyel herceg követe, a krakkói

¹⁾ A szóban levő röpirat eredeti kiadása, mint *Szilágyi Sándortól*, értesülök, Budapesten több példányban meg van. A röpiratot a *Curiositäten* cz. Weimaranban megjelent folyóirat 1817. évfolyama közölte és mi e közlésből ismertetjük.

püspök, Sbaras hercege és a sendomiriai helytartó küldöttei megérkeztek. Ámde a lengyel királytól nem érkeztek követek. Nehány nappal azelőtt jött ugyan a lengyel főségtől egy nemes ember levéllel Bethlenhez, de Bethlen Gábor nem fogadta el ezt a levelet, mert nem az őt megillető czímmel volt czímezve, ezért visszaküldte küldőjének, azzal a megjegyzéssel, hogy miután neki a római császár ő felsége és a többi keresztény uralkodók megadják az őt megillető czímét, azt, a ki tőle megtagadja az ő jogos czímét, nem tekintheti barátjának.

Február 24-én megérkezett a török császár követe: egy basa, nagy kísérettel. A fejedelem a basa elé küldte saját nyitott kocsiját, néhány magyar főurat és 500 kopjás huszárt. Így fogadták és kísérték be a török vendégeket; a basa kísérete török módra dobszó és sípok hangja mellett vonult be.

Másnap délelőtt kihallgatást kapott a basa s ez alkalommal ő is átadta az ajándékokat: két török lovat, mely után tizenhárom ember következett, kik közül hárman aranyat, hárman ezüstöt, a többiek pedig bársonyt, selymet és mindenféle drága porcékát hoztak.

Délben a fejedelem a basa és kísérete tiszteletére török módra készített ebédet adott. Kissé föltűnt — úgymond a röpirat — hogy az asztalnál a főhelyet Bethlen Gábor foglalta el, aki ezenkívül föltett kalappal fogadta a basát, sőt nem vette le fővegét akkor sem, midőn ebédközben pohárköszöntőt mondott a török császáráért.

26-án arról tudósította Bethlen a basát, hogy a hercegnőtől követ érkezett, hírül hozván, hogy a menyasszony útközben himlőben beteg fekszik s ezért nem jöhet Kassára. A basa erre, minthogy nagy kísérettel érkezett és ok nélkül nem várakozhatott, eltávozott. Mint-hogy azonban a menyasszonyon sem a himlőnek, sem bármiféle más betegségnek nyoma nem látszott, ebből és más körülményekből azt lehet következtetni, hogy nem is létezett az a futár, hanem Bethlen azért járt el így, hogy megelőzzön a római császár és a török követ közt a rangkérdésben támadható mindenféle összeütközést.¹⁾

¹⁾ A tudósításnak ez a része téves. Padavini Angelo velencei követ 1626 márcz. 4-én Bécsből kelt jelentésében hivatalosan megemlékezik e betegségről, ezeket írván: „La sposa di Gábor giunta in Slesia s'e risentita dubitandosi di varole, ma fu semplice febré per la quale ritarda il viaggio, e per conseguenza

Február 27-én megérkeztek a római császár ő fölségének, valamint az új magyar király ő fölségének, úgy szintén a bajor választó fejedelem ő fenségének követei, összesen ötszáz főnyire terjedő kísérettel. A fejedelem kocsijával és testőreivel, kik csupa lengyelek voltak, kísértette be őket, másnap mindenik külön kihallgatásban részesült a fejedelemnél, ez alkalommal szállásaiktól a fejedelem palotájáig erős őrség állott fegyverben.

A római császár ajándéka egy aranyláncz volt, gyémántokkal kirakva, 10,000 tallér értékben; a magyar király 6000 tallér értékű klenodiumot küldött. A bajor választó fejedelem követe urától szép arany medenczét hozott, szökőkúttal, ugyanő, a kölni választó fejedelem nevében, egy arany és ezüstből készült sast hozott ajándékba, mely mesterséges ütőórával volt díszítve.

Midőn márczius elsején a menyasszony mintegy fél mérföldnyire érkezett a városhoz, a fejedelem hatezer lovassal, ezerötszáz egészen kék egyenruhába öltözött hajduval, ötszáz német muskétással, kik vörös egyenruhát viseltek, számos úr és főnemes kíséretében a városból a hercegnő elé vonúlt, míg mindkét fél a várostól negyed mérföldnyi távolságban, hol számos sátor volt felütve, találkozott a szabadban.

Itt a fejedelem leszállott lováról, a hercegnő pedig kilépett kocsijából, a hercegnő megcsókolta a fejedelem kezét, Bethlen pedig balkezét nyújtotta menyasszonyának és egy szép, piros bársonnyal bevont sátorba vezette, hol egy óra hosszáig időztek. A hercegnő (akit nem lehet magas természetűnek nevezni, de aki szép arczu, arányos kinézésű volt) szintén pompás, fényes kísérettel, ¹⁾ hatvan fede-

allungate le nozze che viene scritto dovea seguise dominica passate.“ *Óváry Lipót*: Oklevéltár Bethlen Gábor diplomat. összeköttetései történetéhez 395 l. *Gindely* Antal szerint, hogy Katalin csakugyan megbetegedett, azt másfelől is megerősítik. *Gindely* Antal: Bethlen Gábor 110. l. 4. jegyz. A lakodalmat febr. 22-én akarták megünnepelni, de Padavini idézett jelentése szerint a menyasszony betegsége miatt késett az esküvő. Az ara útközben Sziléziában betegedett meg. L. *Gindely* id. művét 110. l.

¹⁾ A Brandenburgi Katalin kísérete méltó volt a hercegnő rangjához, Anna Zsófia braunschweigi hercegnőn és Schwarzenberg Ádám gróf követen kívül nemes urak és hölgyek, orvosok, gyógyszerészek, cselédség stb. összesen 255 személy, 340 lóval és 39 kocsival. Teljes részletességgel sorolja föl a kíséretet egy főnmaradt írás, melynek címe: „Az német fejedelem asszony hozása

les kocsival érkezett, melyek mindenike vörös bőrből készítve úgy volt elrendezve, hogy hat ló volt mindenik elé fogva, a fullajtárok pedig nem a lovakon, hanem elől, a kocsin ültek. Továbbá 200 lovas kísérte, mind vörös posztóból készített ezüst zsinórzattal ékesített egyenruhában, a minőt a kocsisok is viseltek. Nem hiányzott a kíséretből jól fölkesített nemesség sem. Csupán a brandenburgi választó fejedelem marsalljának magával hozott ruháit, melyeket a lakodalom alkalmával felváltva viselt, 50,000 tallérra becsülték, a nemes apródok köpenyei és nadrágjai aranyos rojtokkal ékített fekete bársonyból voltak, aranyos díszítésű fekete kivágott mellényt, alatta arannyal áttört ingelőket viseltek. Hasonlóképen a lakájok is, kik azonban köpenyek nélkül voltak. A menyasszony mellett vörös bársonyos, ezüst zsinórokkal és belülről dúsan aranyozott kocsijában testvére: a braunschweigi herczeg felesége ült. Miután a fejedelem a herczegnővel ismét kijött a sátorból, a menyasszony ez alkalomra készült pompás vörös bársony, mindenütt arannyal áttört hintóban foglalt helyet, a fejedelem lóra ült és a kocsi előtt a kísérettel együtt teljes rendben a városba indult. A fejedelem többek közt tizenkét ritka szép lovat vezetettet, mindenik vörös bársony aranyhímzésű takaróval volt borítva, így érkeztek az udvarhoz. ¹⁾

kor való rendek fő catalogusa⁴ és melyet *Radvánszky* Béla báró *Bethlen Gábor fejedelem udvartartása* cz. művének 223—226. lapjain közöl. A *Relation* adatai szerint a kíséret még nagyobb volt, mert 60 kocsiról szól.

²⁾ A küldött követek kívánságára teljes ceremonialét állapítottak meg, német szokások alapján, a fejedelemasszony fogadtatására. E latin nyelven írott följegyzés fennmaradt és *Radvánszky* id. művében Kovács Nándor közli 219—223. l. »Miután a fejedelem megérkezend és leszálland lováról — ígymond a ceremoniale egyik része — a brandenburgi választófejedelem követe mindenekelőtt kiemeli a kocsiból a fejedelemasszonyt, mire a fenséges fejedelem először is a fejedelemasszonynak, azután ennek nővérének és utoljára a brandenburgi választófejedelem követének kezét nyujtandja és a fejedelemasszonyt magyarul eljegyzett feleségének nevezendi, mit, hogy e körülálló németek megértsenek, ő fensége cancellárja latinul fog ismételni és magyarázni nemcsak, de sőt bővebben ki is fejtendi ő fensége szándékát. Ezek után valaki a brandenburgi választófejedelem titkos tanácsosai közül a most történetket kivonatilag, nem fenhangon, csak úgy, hogy a fejedelemasszony megértse, németül magyarázza meg ő fenségének, ki is azt, mit felelni kíván elmondván, feleletét ugyanazon tanácsos, ő fenségének, a fejedelemnek latinul, nyilván s fenhangon elmondja⁴ stb. *Radvánszky* id. műve 219. l. Továbbá: »Mint hogy a kassai palotában kell leszállani, ő fensége kíséretével azon helyen fog megállani, hol a feje-

Másnap kihallgatásra ment *Schwartzenburg* a brandenburgi választó fejedelem küldötte és átnyújtott a fejedelemnek egy borostyánkőből készült szekrénykét, mely különböző drágaságokkal és ritkaságokkal volt megtöltve.

Délután a fejedemi palotában, az összes követek jelenlétében megtörtént az esketés, ¹⁾ mely után lakoma következett. Ezalatt, valamint az egész lakodalom alatt, mely 8 napig tartott, nagy czéllövést, mindenféle tűzijátékot, versenyfutást és hasonneműeket lehetett látni és élvezni. Igaz, hogy néhány magyar módra készített étel, melyet a német hölgyek elé tettek, több kedvet okozott asztaltól való fölkelésre, mint az evéshez. ²⁾

delem leszáll és a fejedelemszonyt sajátkezüleg segíti a kocsiból való kiszálláskor. A szobába érve pedig a fejedelem búcsut vesz a fejedelemszonytól. A teremben a fejedelemszony, ennek nővére és a brandenburgi követ számára lesz elkészítve a vacsora, melynél csakis a fejedelemszony szolgálatában lévőek fognak föl szolgáltni. *U. o.*

¹⁾ „Másnap a fejedelemszony, a választófejedelem követe, azonkívül még egy jelenlévő követ vagy más előkelő által, kire a fejedelem a tisztet ruházni akarja, a templomba, vagy valamely tágasabb csarnokba vagy szobába mint menyasszony vezetetik, hol az egyházi szertartások fognak végeztetni, hová nemkülönbén a fens. fejedelem is mint vőlegény, két követ, vagy más két főrangú által vezetendő léssen. Maguk az egyházi szertartások és pedig úgy a szónoklat, mint a megejtett és ismételt eskettetés megerősítése mint Berlinben történt, két nyelven, németül és latinul fognak végbemenni, minek végeztével énekes zene szólhat és *Te Deum Laudamus* hymnus énekkel és szerekkel hangoztattassék stb. Alább: „Az egyházi szónoklat, ha a fejedelemnek tetszik, csak magyar nyelven lesz tartható, minek végeztével illő lesz a fejedelemszony jelenlévő kísérei kedvéért azt latin nyelven is tartani. Maga egyébiránt a helyben hagyás ünnepélyessége ugyancsak mindkét nyelven és a fejedelemszony elé adandó kérdés német nyelven is intézendő vagy magyarázandó. Az egyházi szónoklat és szertartások befejeztével a választófejedelem valamelyik tanácsosa ő felsége a fejedelemhez fog közeledni és annak a fejedelemszony nevében a cselekményhez alkalmazott rövid beszéddel egy koszorút fog átnyújtani. A beszéd tartalma ilyen leszen (következik az előre megállapított beszéd). Miután ezeket a választófejedelem követe elmondotta, a kellő latinnyelven adandó feleletről a fens. fejedelem fog gondoskodni stb. *L. a ceremonialé-t Radvánszky* id. művében 220—221. l.

²⁾ Hogy e lakodalom asztaldíszítései és gastronomiai oldalai is milyen fényvel és költséggel voltak kiállítva, mutatja a következő följegyzés is, melyet *Döbrentey* Gábor közölt az *Erdélyi Múzeum* VIII. (1817.) füzetében, Bethlen Gergely levéltárából. *Néhai Felséges Bethlen Gábor Lakodalmaiban Cassa 1626. Német*

Az első napon az esküvő után néhány előkelő német lovag szép *balletet* és *mascaratát* rendezett spanyol módra, a mi a magyarok előtt szokatlan lévén, nagyon csodálatosnak tűnt föl.

Midőn a fejedelem bolondja egy másik bolonddal tornán viaskodott és lándzsát tört, egy forgács a Bethlen Gábor bolondjának szemébe szökött, úgyannyira, hogy másnap belehalt.

*Szakác*z Ferencz Mester csinálta *Accidentiák*. Három kősziklak, ketteje öreg, egyik kicsin, mindenféle állatokkal rakva. 3 Torony bastjakkal különkülön forma Papirossakból csináltak. 3 Historiakból talált *accidentiák* külön forma. 4 Njári kertek, külömbkülömbféle vadakkal es kepekkel megh rakva külön formán. 12 Apro Oroszlanok. 20 Elephantok merő viaszbol. 12 Tengeri czudak leanjok es Asszonjok viaszbol. 13 Pava viaszbol. 13 Sz. György képei viaszbol. 12 Sar-kanj. 14 Mezitelen tengeri emberek. 15 Nemet ember forma, farsang kepen. 20 Kettefjü Sasok, Csaszar Cimere rajtok. 18 Korsó majorant sekfü viragokkal rakva. 12 Actian (Acteon) kiknek az fejek szarvas, az dereka ember. 11 Vadász puskasok zöldben. 15 Fortunak lobogokkal. 11 Szereczen Asszonjok. 11 Masfele Fortunak. 15 Fejer Pellikanok. 11 Angjalok. 16 Apro tengeri csudak. 6 Fejér hattju. 2 Fejer lo. 2 Fejer oroszlan. 17 Masfele tengeri czudak. 11 Cupido gyermekek. 15. Sz. Janos kepe. 15 Lovasok fegyverben öltözve. 11 Mas rendbeli tengeri aszonj formak. 12 Szekben ülő Herczeg kepek. 11 Apro tevek. 12 Erdei Kanok. 18. Apro erdei vadak. 9 Veszteg ülő Oroszlanok, az ő Felsege cimere rajtok. 15 Lo fejek. 14 Szarvas fejek pastetomra valok. 32 darab nehanj fele aprolek vadak es egyeb állatok. 503 gyümölcszfa magassak negy fele gyümölczel, bisalmaval, dioval, spanjol megyel rakva.

Ezek mind viaszból vadnak felalattva.

Iészta mivek következnek.

10 Fennallo Pavak, pastetomban tollason. 125 Indiaj Tjukok Pastetomban az bo(ő)re tollason fen alva. 123 Fajtjukokpastetomban. 125 Kappanok Pastetomban tollason. 125 Fogolj madar pastetom. 125 Njul pastetom. 150 pastetom eöz husból ket kepen. 125 szarvas pastetom. 126 czuka pastetom.

Laszlo Mester az Ő Felsege szakacza csinálta Materiak.

1 Eőregh elephant a tetejen egj toronj Vrunk 's Asszonjunk Ő Felsegek czimerivel, feljül megh ekesítve, alatta nadmezbol csinált varas, szep vadakkal megh ekesítve. 4 Szep tornyos varosok tiszta nadmezbol csinálva, külömbkülömb formak szep viragokkal megh ekesítve. 3 Kősziklak egy formak, teteiben minde-
niknek Pellikan madarak, oldala viragokkal külömbkülömb vadakkal ekesítve, alatta nadmezbol csinált eszközök 2 Halas to külömb külömb forma, egyiknek tetejében egy vad ember, kinek kezeiben egy czorgo viz magossan megyen fel, fell oraigh, onnan az toba czorong meljben eleven halak lesznek ket (itt nem lehetett olvasni) es viragokkal megh ekesítve. Masik tonak tetejében negy öreg Golyobis, kikköl viz iö ki egj oraigh nagj toronjal es viragokkal ekesítve. Itt tünik szarvassa feredő mia egj Kiralj (Itt változik „a fürdő miatt“ szarvassá

Az esküvő után való napon a fejedelem 200,000 tallér értékű kincsesel ajándékozta meg a hercegnőt.¹⁾ Az ajándékok, melyeket mindenfelől nagy bőségben küldtek, kétszer annyi értékűek voltak, mint a mennyibe a lakodalom belekerült.

Francziaországból, Angliából, Velenczéből és más meghívott hatalmaktól nem érkeztek követek és a fejedelem a lakodalom befejezése után a Tisza folyón át Erdélybe utazott, valamint mindenki haza távozott.

Érkezőben volt ugyan egy spanyol követ is: Avantagnio ezredes, ki azonban midőn *Rosenbergben*, öt napi járóföldnyire Kassától meghallotta Bethlen Gábor elutazásának hírért, visszafordult, a fejedelemnek pedig utánna küldött egy nemes ember és négy kísérő által két 10,000 korona értékű klenodiumot.

Ezzel végződik a *Relation*, mely, mint látható, bár egészben érdekes képét nyújtja a lakodalom lefolyásának, de a szertartások fontosabb részének megismeréséhez okvetlen más forráshoz kell fordulnunk, mert ezeknél e kis tudósítás cserben hagy. Az egész valóban nem egyéb egy kis zsurnalisztikai múnél, mely arra volt szánva, hogy kíváncsi közönség olvassa. A tudósítás — mert legáltalában

egy király, az Acteon históriájáról lehet itt szó.) 70 szal Virag külömbkülömb formak, narancz, citrom, rosa, szekfü, mák, külömbkülömb fele ekessek. 13 leanj kepek derekaigh emberi kepek dereka alol hal kepek. 8 zaszlotarto, zaszlot tartva, nemet kepek. 8 Alabardos nemet kepek. 12 Teve viaszbol czinaltak. 8 Sz. György vitezi kik sarkant öklelek. 12 Vad ökör kepek aranjosak. 8 publikan madar. 8 Szarvasok. 10 Oroszlanok. 10 Phonix madar. 5 Pellikanok. 15 Kiralj ember kepek, előbbenivel külömböznek festekkel. (Döbrentei Gábor megjegyzése: „Az egybehajtott papirosra, melyen ezek feljegyeztettek, kívül ez van írva: Bethlen Gábor lakadalmara czinalt ekessegek Cassa.)

²⁾ „Másnap — így intézkedik előre a *ceremoniale* — az ebéd előtt a fejedelem új nevének nyilván és mindnyája jelenlétében azon ajándékot, melyet „Morgengabe“ azaz reggeli ajándoknak neveznek, ünnepélyesen, valamely tisztje által, saját maga jelenlétében átnyújtja. E latin szavakkal kísért cselekményre a választófejedelem követe a fejedelemasszony nevében alkalmas köszönő szavak kal fog felelni. Ezen adományyal a fejedelem a szerencsésen létesült házasság feletti örömét szokta kifejezni, valamint a nászajándéki szerződésben kikötötték megtartását megígérni, egyuttal teljes védelmét, leghívebb házastársi szolgáltatást és változhatlan vonzalmát följánlani, minek bizonyítékául nyújtja az ajándékot és kifejezést ad neje kölcsönös szeretete és hűsége iránt táplált reményének s végül az isten áldását kéri le e frigyre stb. *Radvánszky* id. m. 222. l.

így nevezhetjük — hangja nem mindenütt közönyös, helyenként valami kevés csipősség is van benne. Így a magyar ételekről azt állítja, hogy azok felkeltették az asztaltól a hölgyeket, annyira nem tetszettek, majd megjegyzi, hogy a begyűlt ajándékok értéke kétszer annyi, mint a menyegzőre tett költségek. A lakodalomnak olyan bajairól, melyek belsőbb udvari titkot képeztek, nem tud semmit a tudósítás írója, ezek az udvari pletykák nem jutottak a szerény író fülébe; ám Padavini, a velencei titkos tanács követe Bécsben meghallja, hogy a vendégek, bár kápráztató fényűzéssel és fejedelmi pompával történt minden, nem nagy kényelemben részesültek, a braunschweigi herczegné s a kíséret tagja — *horribile dictu* — szalmán voltak kénytelenek becses fejöket nyugalomra hajtani és a terem, melyben táncoltak, csak olajlámpákkal volt világítva, melyek kiállhatatlan bűzt terjesztettek ¹⁾ És a lakodalom után három héttel a dogepalota felé sietett e fontos hírrrel a köztársaság futára.

Az általam itt ismertetett e *Relationt* összehasonlítottam *Khevenhüller Annaléseinek*, e nagy forrásműnek ama részével, ²⁾ mely a Bethlen Gábor lakodalmáról szól. Úgy találtam, hogy Khevenhüller egészen átvette nagy művébe ezt a kis tudósítást és a Bethlen fejedelem lakodalmáról nem is mond egyebet, mint a mit e *Relation* ujságol.

Ebből is látszik, hogy az előbbi századok apró tökéletlen ujságlapjai is — melyek közé tartozik ez a *Relation* — érdekes, sőt sokszor fontos adatokká válhatnak.

GYALUI FARKAS.

¹⁾ *Gindely*: Bethlen Gábor 112. l.

²⁾ X. köt. 1282. s. köv. lapjain.